

GOST NIJE DOŠAO

Milivoj Nenin

POLJA će u narednih nekoliko brojeva objavljivati pisma upućena Svetislavu Stefanoviću iz pera Stanislava Vinavera, Milana Čurčina, Milana Savića, Isidore Sekulić, Marka Cara, Vladete Popovića, kao i nekih manje poznatih ličnosti.

Na taj način će se nedovoljno istražena — kontraverzna — ličnost Svetislava Stefanovića (1877—1944) osvetliti i iz drugog ugla. Naravno, to su samo kockice mozaika koje će govoriti i o onima koji ih slažu; ali najpre ćemo gledati sliku preko koje se nije nataložila nikakva druga boja.

U tom »prvom gledanju« se krije čar čitanja ovih pisama.

N nezavisno od ovih pisama, koja su pred nama, odnos između Milana Čurčina i Svetislava Stefanovića je manje-više jasan. Bio je to odnos prvenstveno po literarnoj srodnosti. Pored lako vidljivog zalaganja za drugačije osećanje književne činjenice, to se moglo čitati i iz njihovih kritičkih tekstova, koje su jedan o drugome pisali.

Naime, Milan Čurčin je pisao dva puta o poeziji Svetislava Stefanovića (1904. i 1905. godine u *Srpskom književnom glasniku*); oba pu-

ta afirmativno, ali se više zanimao za Stefanovićeve prevode engleskih pesnika, negoli za originalne pesme.

Stefanović je, pak, o Čurčinu pisao 1903. godine povodom polemike koju je Čurčin vodio sa Milorodom Petrovićem Seljančićom. (»G. Milorad Petrović protiv M. Čurčina«, *Prijegled*, 1903, br. XXI, str. 321—326; br. XXII, str. 350—350). Kada se u polemiku uključio i malo poznati Milan L. Popović, Stefanović je još jednom reagovao: oštro i načelno. (»Sebi ruke«, *Prijegled*, 1904, br. XIV, str. 209—218).

Početak veka, dakle, Stefanović je bio Čurčinov literarni srodnik, što se ne bi moglo reći dvadesetak godina kasnije. Tada su ljuti protivnici. Kruna sukoba, pored usputnih negativnih pominjanja, je Stefanovićeve tekst: »Nova Evropa« i *Nova Evropa*, *Progres*, br. 93, 28. avgust 1920. godine.

Ko zna, možda se koreni sukoba javljaju već u ovim pismima?

Iako su pisma jasna, ponudićemo još nekoliko neophodnih podataka. Stefanovićeve drama o kojoj je ovde reč je drama »Sukobi« — ista ona koja je dobila prvu nagradu na konkursu Matice srpske i koju je Škerlić žestoko napao. Almanah koji Čurčin pominje je »Almanah hrvatskih i srpskih pesnika i pripovedača«.

Oto Hauzer, gost koji je trebao da doputuje, zasluzuje malo više pažnje. Rodio se 1876. godine u Dijaneši kod Vrbovca u Hrvatskoj. Roditelji su mu bili Nemci. Ušao je u književnost 1900. godine »jednom sveskom prevoda« francuskog pesnika Verlena. Potom prevodi Rosetija, da bi se okrenuo izdavanju antologija: »Niderlandska lirika«, »Belgijska lirika«, »Danska lirika«. Ove podatke prepisujemo iz Stefanovićeveog teksta 1905. godine, u vreme dok je Hauzer prema antologiju kineske lirike.

Hauzer je pored prevoda sa više evropskih i orijentalnih jezika, pisao pripovetke, romane, eseje. Umro je 1944. godine.

Inače, Hauzer je bio veliki prijatelj Laze Kostića i Svetislava Stefanovića i učinio je mnogo za srpsku literaturu. U svoju antologiju »Serbische dichter« uvrstio je, pored Kostića i Stefanovića, još i Jovana Dučića i Vojislava Ilića.

Iz ovih pisama čitamo da je Hauzer bio prijatelj i sa Milanom Čurčinom. I kad smo ponovo kod Čurčina da posetimo da je Vasa Pavković prošle, 1991. godine, priredio Čurčinove »Sabrane pesme« (izdavač *Sveske*, Pančevo) sa predgovorom, komentarom, biografijom. . .

ŠEST PISAMA MILANA ČURČINA SVETISLAVU STEFANOVIĆU

I

Dragi gosp. Svetislave,

hvala vam na vašoj raspravi; i čujte šta molim.

Hoćemo da uredimo jedan almanah, od srpskih i hrvatskih pesnika i pripovedača; samo, od onoga što ima najbolje u našoj generaciji, — dolaze dakle u obzir svega desetak Srba i desetak Hrvata. Sama stvar trebala bi da ispadne vrlo fino, eventualno sa nekoliko umetničkih priloga; izradila bi se dabogme u Dioničkoj tiskari u Zagrebu, jedinom Zavodu koji dolazi u obzir. Znaite dakle šta hoću od vas.

Molim vas da mi spremite i pošaljete nekoliko pesma za ovo, de tout premier ordre, je li? Ići će po dve ili tri još od Dučića, Rakića, Santiča i Veljka Petrovića i mene, od srpskih. Ako se bojite roditeljske slabosti, pošaljite mi više, pa ću ja s Dučićem odabrati a ostale vam vratiti.

Svakako će i honorar moći biti pristojan. Do nove godine, najdalje do posle nove godine, trebalo bi da imam materijal na okupu, da bih ga mogao redigovati. Sada mi samo javite svoj pristanak i ako šta imate da kažete ili pitate.

I javite, kako ste inače i šta radite. Kod nas ovde je sve »ure immer, hershnych schlecht«.

Srdačno vas pozdravljam, vaš

Milan Čurčin

Beograd, 11 nov. 1909.

II

Dragi gosp. Svetislave,

vrlo će mi milo biti, da vidim našeg Hauzera ovde dole kod nas. Dobro će mu činiti, da se malo odmori i oporavi. Javite mi samo tačno, kada će doći; i molim vas, pošaljite mi njegovu

novu adresu, koju sam izgubio, da mu i ja pišem.

Jednoga se samo bojim, — njegova razočarenja ovde među nama, poglavito ovde u Beogradu. Vi znate, kakve su ove naše prilike, i kako je ružno gledati izbliza; u poslednje vreme još je gore, jer su svi naši javni radnici pozavani, te ne možete upravo ni mali krug iskupiti na prijateljski razgovor. Uz to dolazi okolnost, da većina ovih naših literata i ljudi iz društva potcenjuju Nemce i nemačku književnost, te neće imati onoliko predusretljivosti prema Hauzeru, koliko on zaslužuje. Da imam ovde svoju kuću i da ne stanujem u hotelu, ja ga najradije ne bih ni puštao na ulicu. I ovako ću gledati, da ne vidi odviše onoga što nije lepo, i ako ostane koji dan u Beogradu, odvešću ga i meni u Pančevo. Samo bi trebalo da dođe u dane kad nemam predavanja, te mogu i sam ići.

Možda je najbolje, da isprva što pre ode k vama, jer nam je lakše dogovoriti se ovako izbliza, kad bi najzgodnije bilo da dode ovamo?

Sreća je zaista, što ste vi tu, jer po nama ovde u Beogradu, i po našem jadnom gostoljublju ne bi odneo baš najlepše utiske o onima za koje se toliko zauzimamo. — Svakako mi javite, čim saznate dan njegovog dolaska.

Almanah je gotov, sad se povezuje, i držim da ćete ga iduće nedelje imati. Mislim da će vam se dopasti, kao knjiga. Srdačno vas pozdravljam,

vaš Milan Ćurčin

Beograd, 29. okt. 1910.

III

Dragi gosp. Svetislave, milo mi je što vam se Almanah sviđa. Šaljem vam jedan broj jučerašnjeg »Pokreta« sa feljtonom o Almanahu; možda ste i one podliste u »Novom Vremenu« o njemu pročitali. Hauzeru sam dao i sam poslati jedan primerak, od broširanih, jer povezani još ne behu stigli. Vama pripadaju 80 dinara honorara za pesme u Alm., koje ćete dobiti dok sredim malo račune. Onu vašu treću pesmu već sam pre dao za Glasnik, pa ću raspitati šta je sa njom. Da završim s Almanahom, zahvaljujem vam još i ovom prilikom na saradnji, i molim vas, dok budete sve pročitali, da mi kažete svoje zamerke ili opaske u pogledu saradnika i knjige uopšte, da bih to mogao uzeti u obzir za idući put.

Cvijanoviću sam rekao za »Sv. Markovića« i »Srbobran«.

Za Hauzera mi je pravo što neće sad doći. Ovaj naš književni »virtšaft« ne bi pravio na njega dobar utisak izbliza. Nikako ne dospevam da mu pišem, a već je krajnje vreme. Ako mi pišete ovih dana, pozdravite ga srdačno od mene.

Izgleda mi, po vašem pismu, da ćete vi skorim malo u Evropu; držim, da bi vam jedan izlet dobro činio, ali nemojte na dugo. Uostalom, vi ćete najbolje znati, šta činite. Sta je s Lazom Kostićem, je li van opasnosti?

Dobili ste novog sugrađanina u Obrenovcu, g. Kostu Simića, upravnika carine. Vidim, da zna za vas. Ako dolazite s njime u dodir, interesovala me da čujem vaše mišljenje o njemu. Meni se čini malo ekstravagantan, ali dobar čovek, i zabavan u razgovoru.

Skorim ću vam doći opet s novim planovima. Ako imate što lepo, u lit. pogledu, rezervišite, trebaće. Srdačno vas pozdravljam.

vaš M. Ćurčin

Beograd, 19. nov. 1910.

IV

Dragi Stefanoviću, sinoć sam pročitao vašu dramu, pa bi mi žao bilo da vam ne saopštim prvi utisak, ako vam time mogu pričiniti ma i malu radost. Kad ne bih to odma sad učinio, znam da ne bih ni kasnije, ali sad imam kada svega za nekoliko ređaka u brzini.

Meni je drago, što je taj moj utisak povoljniji nego što sam sam iščekivao, i što sam dalje čitao sve se većma učvršćivao. Držim, da ima u drami još mnogo nevestina i nedostataka sa formalne strane i u dijalogu, odviše rezonovanja i posrednog motivisanja, a mene — možda mene više nego druge — buni još i to, što mi glavna radnja izgleda odviše smišljena i — sama fabula — ni u kakvoj vezi, ili možda tek u sporednostima, lično s vama, što ja opet tražim, možda i suviše, u svakom pesničkom delu. Ali sve to ide u pozadinu pred utiskom, da u tom komadu i njegovu piscu ima nešto za dramu, i smisla za zaplet, i jačine, i ideje, i psihologije. Nemojte misliti da je mlao, i ne bih tek da vam načinim prijateljski kompliment. Sve u svemu, držim da ste ovde dali dokaza, da možete pisati dramu, a to je glavno.

Govoriću s Ćrolom, da li da se prikaže komad i u Beogradu. On bi hteo da pređe jednom u Pančevo u pozorište; mogu možda udesiti da to bude o vašoj premijeri, kad ste i vi onde. Onda bismo se mogli dalje razgovarati. Ako pristajete, ja bih vam predložio neke male izmene sa formalne strane.

Srdačno vas pozdravljam, vaš

Milan Ćurčin

Beograd, 21. marta 1911.

V

Dragi Stefanoviću, hvala vam na poverenju, i baš mi je milo što ste mi se javili u ovoj stvari. Čudnim slučajem mi o tom usmeno nismo ništa govorili, te je moglo doći do nesporazuma, da me niste posvetili u kombinaciju s vama, koja mi ranije, opet slučajno, nije padala na um.

Jer evo u čemu je stvar. Ima već duže vremena, kako više nas spremamo teren za Ostojićev izbor na Savićevo mesto u Matici. On je zbog toga već i iskao penziju kao profesor, koju će svakao i dobiti; i ja sam pre nekoliko dana govorio o svemu sa Tonom Hadžićem. Kao što vidite, ja sam se ne samo angažovao za Ostojića, nego vam otvoreno sve kazujem, znajući s kim imam posla, i čak računajući pouzdano da ćete se i vi hteti sporazumeti s nama.

Ostojićev profesorski položaj na novosadskoj gimn. apsolutno je nezgodan, a za drugo što nema izgleda. Osim toga, on ima dosta prijatelja među Maticinim članovima, i o njegovu otstupanju kao kandidata ne može biti govora. Moje je dakle duboko uverenje, da vi, i sebe i nas radi ne treba da istupate kao Ostojićev protivkandidat; ja vas, naprotiv, molim, da nam pomognete u učvršćivanju Ostojićeve pozicije.

Kako stoje stvari, vi biste zaista mogli pomoći. Prvo bi možda trebalo, da istete vremena na razmišljanje, a posle, da i sami preporučite Ostojića, i da izjavite da protiv njega nećete kandidovati. Od drugih se to ne bi moglo iskati, ali vi ćete, kako ja mislim, ovakve žrtve razumeti i hteti podneti. To je najzad i u interesu stvari, jer ako biste izišli vas dvoje na izbor, moglo bi se lako desiti da radikalni proture lvića ili kakvog drugog mangupa, ili Novosadani kakvu svoju napismenu kreaturu.

Odgovorite mi šta mislite.

Srdačno vas pozdravljam, vaš

Milan Ćurčin

Beograd, 31. maja 1911.

VI

Dragi Stefanoviću, krivo mi je, što ste me pogrešno shvatili. U ovoj stvari ne radi se o tom, da se Ostojić pretpostavi Stefanoviću, da se mere vrednosti i sudi po pravdi; nego se radi o moralnoj obavezi koju sam već primio na sebe, dakle tako reći o zadržatosti reči koja se ne povlači natrag. Držim da sam to u svome pismu dosta jasno istakao; ni jednom rečju nisam kazivao sud o jednom i drugom, niti mišljenje o tom koji bi bio zaslužniji za ono mesto. Prosto zato, što ranije nije bilo reči o vama u tom pogledu, ja sam se bez rezerve zauzeo za Ostojića, da ne bi došao za sekretara kogod od naših mnogih nepozvanih, kojih je u Matici oduvek bilo premnogo.

Osim toga, ja doista imam kudikamo bolje mišljenje o Ostojiću nego vi. Ne samo da ne mislim, da je on jedan običan novosadski profesorčić, nego ga držim jednim od naših boljih i najboljih ljudi, i držim ga zgodnim za sekretara u Matici. Ja vam to moram reći, jer bi mi izgledalo odviše jeftino, kad bih činio jednome nepravdu samo da bih se drugome dopao.

Medutim, ima još nešto. Nemojte da prece-njujete onu novosadsku sredinu. Ja nikad i ni-pošto ne bih išao onamo. Tamo sede u Književnom Odboru glupaci kao Pušibrk i Živojnović, i kreature kao Baba Jovanović koji mi je pre neki dan pisao jedno (nečitka reč, M. N.) pismo optužujući me da sam mu zatajio pet forinata! Naše sredine nisu nijedna odviše primamljive, ali novosadska zacelo ponajmanje.

Ovoliko vam u brzini pišem u odgovor na vaše pismo, tek da se ne biste uživali u onaj utisak koji ste, kako izgleda, pogrešno dobili iz onog što sam vam u predašnjem pismu rekao.

Srdačno vas pozdravljam

vaš

Milan Ćurčin

Beograd, 2. 15. juna 1911.

Obiličev Venac 15.

ZABORAVLJENI PRIZORI

Ranko Risojević

POKLON

Na stolu je, zamotan još uvijek, otkako su ga neznanci sprtili, niti mu ko prilazi, niti ga spominje. Svako ugrabi koji tren da ga pogledne, usput samo, dok za poslom nekim ide, iz sobe u sobu, ili na dvor.

Nemamo djece da budu radoznala, nas je to odavno prošlo, ne očekujemo dobre vijesti, radosne dare i izvještaje, odakle sada taj zamotuljak na našem astalu, baš na crnom, što cijelu noć svijetli i budnim me drži.

Gdje ćemo večerati, gdje grah i karte baciti, ako se ne nade neko hrabar izvan nas, polulud, da ga odveže ili hitne na drvijanik, da mu pravedne svinje presude!

Otvorimo li ne otvorimo li, isto nas kajanje čeka, dvoglavo, opako, samo mrtvima poznato, koje nam je u zamotuljku nenzanac, u pravi čas, donio.

ZABORAVLJENI PRIZORI

Šta te, noćas, steže u grudima? Neke bi se riječi mogle poredati jedna pored druge i mirno zaključiti — slušaj, dišeš!

Ali drugo je ovo vrijeme, majko; isto gledamo, a drugi drhtaji naša tijela tiču, drug riječi na stolu sijećemo — uzmi ovu meni se uvijek za usta lijepila.

Udara sjekira, zvone prozori, točak u dumači preklinje noćobdiju da skvasi dlanove i tabane — zar se sklad više ne drži ovog mjesta, gdje je andeo svračao?

Ne koristi otvarati iskustva, sjećanja, ni u knjigama nema jasne pouke — ako ti se ide priteži obuču, ovdje te više ništa ne drži!

ČIST

Tamo gdje oprasmo ruke,, ostala je voda, u laboru, koju se ne usuđuju prosuti. Plaše se za zemlju gdje bi ona pala, za rastinje koje bi tu moglo izniknuti. Kako bi ono izgledalo, koje bi tajne krilo? Da li bi se bar dio prljavštine s naših ruku u plodovima zemaljskih hrana svijetom proširio?

Prvo tek tu, u okolini svojoj, gdje nam ponudiše vodu, lavor i peškir, i sapun s njima; tu gdje sada, kao iz drugo svijeta, miruje. Ima li načina da se riješe tog tereta, ili će ih on u propast odvesti?